

akár vásznon van ábrázolva, akár drámai alakban lép fel. A Skarbina képnek nem a bonczterem az eszméje, sem az ott szerteszórt hullák, ronsolt tetemek s mindaz, mely undorító érzést kelt, mert hiszen mindez csak *kerete* a műalkotás tulajdonképpeni lényegének: az alapeszmének. A Skarbina-kép alapeszméje: *egy hangulat rajza*, az életre ébredt öngyilkos lelkivilágának pillanatnyi felvétele akkor, mikor az ijesztő hullák társaságában eszmél föl. Maga ez az alapgondolat, mely az öngyilkos megborzadt arcán tükröződik vissza, annyira lekötöti figyelmünket, annyira megkapó, hogy a keretet nem is jut eszünkbe behatóbban megtekinteni. Hatása olyan, mint egy tragédiáé, mely kellemes érzést kelt, mert nem csak színeiben és tethnikájában első rangú alkotás, de gondolatában is új, realizmusában megdöbbentő és igaz. Macbeth, vagy III. Richárd szépek maradnak eszthetikailag, rútságukban és félelmetességükben is s bármily bűnösök, sorsukkal kiengesztelnek, megbocsátunk nekik minden vétket, ha meghalnak, mert halált érdemelnek. Tán a párhuzamot is meg lehetne vonni a tragédiák és a kép között. Mert nekem úgy tűnik fel, mintha a Skarbina-kép hőséne is meglenne a tragikum. Az ő vétké az öngyilkosság s az ő halála (azon helyen és környezetben) az élet. Más szóval: öngyilkosságáért való bűnhődése az életre ébredésben nyilvánul.

Ha a *Magyar Kritika* bírálója — **i** — csodálkozik azon, hogy mért szép a Skarbina-kép, daczára annak, hogy a bonczterem a valóságban „undorító“: akkor teljes joggal csodálkozhatik azon is, hogy vajon mért nem rút Petőfi „Élet vagy halál“ cz. költeményében ez antitezis:

Oroszlánokkal vívtunk hajdanában.

S most e *tetvek* egyenek-e meg?!

A mint itt az éles ellentét csak eszköz egy gondolat megvilágítására, úgy a Skarbina-képen a hullák stb. szintén csak eszközei a festőnek, melyek jobban kidomborítják műve alapeszméjét.

De hogy Alexander Bernát művére térjek vissza, ismétlem, hogy szellemes, gondolatébresztő olvasmány. Ha szerzőjének nem volna oly rengeteg mennyiségű, sokféle elfoglaltatású munkája, akkor bizonyára lett volna ideje az említett hiányok nélkül írni meg e könyvecskét, melynek csinos kiállítása Singert és Wolfnert dícséri s melynek ára mindössze 80 krajczár.

Keményfi.

A görög gondolkodás kezdetei.

Dr. Sebestyén Károly: A görög gondolkodás kezdetei Thalertől Sokratesig. Az összes töredékek fordításával. Budapest 1898. 233 lap. Ára 1 frt 50 kr. A „Filozófiai írók tára“ XIV. kötete.

Képét nyújtja a mű „a Sokrates előtti görög gondolkodásnak a megbízható és hitelesekül elismert töredékek alapján“, a mint azokat *Ritter* és *Preller*, később pedig *Mullach* gyűjtötte össze. A töredékek fordításánál majd mindenütt egészen helyesen a Mullach-féle gyűjteményre hivatkozik.

ményt (Páris 1860—1881) használja. És pedig e töredékekben megnyilatkozó természetfilozófiai gondolkodást „egész összefüggésében“ tünteti fel, vagyis e kor vizsgálatában ügyesen foglalja össze a „filozófiai, filológiai és történeti szempontokat“. És mivel szegényes filozófiai magyar irodalmunknak „a szakba vágó összefüggő története még nincsen“, a mű a bölcsélet kedvelőinek és különösen előadónak megbecsülhetlen segédkönyvéül fog szolgálhatni.

Művében azt az eljárást követte, hogy a rengeteg irodalomból felhasználta a legújabb időkig a biztos tudományos megállapodásokat, de egyúttal kritikát alkalmaz ott, „a hol a túlságos diplomácia több merészséget, avagy divináció több óvatosságot követelt volna.“ A minnek nagyon helyes tárgyalási módszere abban áll, hogy minden egyes bölcséleti rendszer kritikai ismertetése után közli az ismertetett írók irodalmi töredékeinek magyar fordítását, s a 9 fejezetben tárgyalt rendszerek elé egy rövidebb s az egész mű elébe egy nagyobb tájékoztató beosztást adott.

Róth és Gladisch felfogásával szemben, mely a görög természetbölcséletet „keleti befolyásnak“ tulajdonítja, szerző Zeller és más német bölcsélettörténetírók nyomán a görög bölcséletet „tisztán a görög szellem eredeti alkotásának“ mondja. A görög költészet, a vallásos-ethikai szemlélődés s a politikai viszonyok megteremtették az összefüggő görög természetbölcséleti rendszereket.

Sebestyén könyvének tartalma rövid vázlatban a következő: A görög gondolkodás Thalessel veszi kezdetét, ki írói követőivel egyetemben a világ jelenségeinek halmazát egységbe foglalni törekedett s oly gondolatokat pendített meg, a melyek a későbbi módszeres természet-tudományok alapjait képezik. Egy Anaximandros p. o., kit Róth „kora Humboldtjának“ nevez, a La Place és Lavoisier-féle hypothesisnek egyengette az útját, Anaximenes ellenben a későbbi atomista fölfogást indította meg. Túlzottnak tartom azonban szerző azon felfogását, a mely szerint Anaximandros tana az örökös mozgásról s az élő lények előállításáról már „Darwin tana“ volna „egy gyermek ajkán“.

A ión hylozoista természetfilozófusokra Herakleitos következik, kinek jelentőségét szerző „a természeti és szellemi világ közötti elszakíthatatlan kapcsolatok létesítésében látja, s ki — kora Hegelje — a legjelentékenyebb gondolkodó a Sokrates előtti bölcselők között.

Pythagorassal és követőivel az itáliai gyarmatokra költözik a görög természetbölcsélet. Mystikus bölcselők, s mégis nagy matematikusok, kik a világrendet erkölcsi tulajdonságokkal is felruházott számokban fejezik ki, s ez által terméketlen és szörszálhasogató symbolikába estek.

Új és pedig pantheistikus talajra lép a görög gondolkodás az eleai iskolával. Eszmevilága megteremti a kritikai szellemet, sőt egyik követője Zeno a dialektika feltalálója. A világgal azonosított istenség itt nemcsak egy, hanem egységes, sőt változhatatlan.

Anaxagoras értelemelvével, mint a dolgok lényegével, Attika klaszszikus földére lép az olasz természetbölcsélet és Perikles korszakát tükrözi vissza. Minden lét a mozgás eredménye, s a mozgás elve az értelem. Itt először akadunk az anyagi s a szellemi lét tudatos különbségére.

Empedokles az erő és az anyag fogalmának különbözőségére jutott el. Az elem fogalmának a megalapítója, úgy hogy őt Gomperz „Goethe és Darwin előfutójának” mondja.

Az atomista iskola az atomizmus elméletének a feltalálója. Annak köszönhetjük a testek áthatatlanságáról, a háromféle halmaz állapotról s az anyag elveszhetetlenségéről szóló tanokat. Sőt szerző szerint, a mechanika, a kémia számos fölfedezéssel gyarapodott e nagy fontosságú iskola fölfedezéseivel s az egész mai kémia az atomisták álláspontját tartja vezető elvének.

A Sokrates előtti böcselők sorát a szofisták zárják be, kik már nem physikusok, hanem dialektikusok, a kigné az ékesszóllás s a vitázás győzött a tudomány felett.

Szerző a Sokrates előtti görög philosophia hiányos forrásait s az azokról szóló régebbi és újabb irodalmat ismeri. Igazán estüpa rommezőkkel és töredékekkel van itt dolgunk. A másodrendű források sem kerülik ki figyelmét. Az újabb földolgozókat is (*Schleiermacher, Teichmüller, Brandis, Strumpell, Zeller és Gomperz*) kritikailag méltatja. Tán túlságosan tömjénez Gomperz művének, a melyet egy Curtius, Mommsen, Virchow, Darwin, Tyndall és Arago tudományos művei mellé helyez. A töredékek ügyes kritikai megválasztása, a legismertebb kommentárok követése és szép magyar fordítása és előlása miatt szerző műve kitünő segédkönyv és határozottan nagy nyereség szegényes magyar philos. irodalmunkban.

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.

Különfélék.

Az Erdélyi Múzeumegylet régiségtára újabb adományokkal gyarapodott, melyeket a jun. 8-án tartott ig. vál. ülésen jelentett be a titkár. A kolozsvári főtéren folyamatban bevő építkezések színhelyén, a Tivoli-ház alatt levő földtörmellékből újabban kikerültek: egy *római feliratos oltárkő*, egy hatalmas *kőoszlopfő* (XV. századi), acanthus-levél díszítéssel, egy (XVI. századi) pikkelyes díszítésű, ritkaság karesű *kőoszlop*. Ugyanebből a házból már előbb egy faragott *kőpárkányt* kapott a régiségtár, melyen az 1595. évszám között ez a felirat olvasható:

15 INVITARE EST CALAMITATEM CVM TE FELICEM VOCAS. 95.

Legújabban a plebánia épület udvaráról is két becses XIV—XV. századi feliratos követ kapott a régiségtár. Mindezekért hálás köszö-